

פרשת בחוקותי

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד אייר תשע"ו • גליון 148

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

חינוך להקשבה ועמל

הקשבה מביאה לידי עמל

ראשי פרקים:

לא מספיק לקיים מצוות, צריך עמל תורה ◊ ביטול תורה באיכות ◊ הטעות של הפדגוגים המתנשאים ◊ למה שמחים בל"ג בעומר? ◊ לשמוע בקול ה' זה להיות עמלים בתורה ◊ התוצאה של החטא העיוני היא בגידה מעשית ◊ חינוך מתחיל בהקשבה ◊ בנין התורה נבנה על ידי עמל והקשבה

מקורות עיקריים:

ט"ז שולחן ערוך או"ח הלכות ברכות השחר ושאר ברכות מז, א ◊ פלא יועץ ערך תהלים ◊ עין איה ברכות ח"ב אות שדמ ◊ יבמות סב ע"ב ◊ מנחות כט ע"ב ◊ סנהדרין פו ע"א ◊ רש"י ויקרא כו, טו ◊ רש"ר הירש ויקרא כו, יד

הלימוד מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה של **הו"ר בן עליזה מינץ ז"ל**.

הקב"ה ישלח מזור ותנחומים למשפחה היקרה.

לא מספיק לקיים מצוות, צריך עמל תורה

במשפט הפתיחה של פרשתנו גנוזה ההדרכה היסודית ביותר שצריכה לעמוד לנגד עינינו ולנגד עיניו של כל יהודי ויהודי באשר הוא, "אם בַּחֲקֵתִי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם..."¹, מי שהולך בדרך ה' ושומר על חוקיו ומצוותיו, זכאי לכל הייעודים וההבטחות שמוזכרים בהמשך.

כך נראה במבט ראשון, והנה בא רש"י ומבאר:

"אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו', הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה".

לא מספיק לקיים מצוות, יש צורך גם בעמל תורה. ה"ט"ז בהלכות ברכות השחר² כותב:

"הכי איתא בגמרא: אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' עליו ויגידה', על מה אבדה הארץ? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא

¹ ויקרא כו, ג.

² ט"ז שולחן ערוך או"ח הלכות ברכות השחר ושאר ברכות מז, א.

פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר: 'ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה', היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב: שלא ברכו בתורה תחילה... שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמו שכתוב על 'בחקותי תלכו', על מנת שתהיו עמלים בתורה, מה שאין כן באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגיעים בה, אין התורה מתקיימת אצלם... זהו דרך נכון במאמר זה, ונמשך ממנו שעיקר מעלת עוסקים בתורה דווקא דרך טורח ויגיעה, ואל זה כיוונו בברכה 'לעסוק בדברי תורה'."

יש שני נוסחים בברכות התורה, הספרדים מברכים "על דברי תורה" והאשכנזים מברכים "לעסוק בדברי תורה". הט"ז מבאר, שהביטוי "לעסוק בדברי תורה" מדבר על עמל של תורה.

ביטול תורה באיכות

יש מושג שנקרא "ביטול תורה באיכות"³. ב"פלא יועץ" ערך תהלים מבאר רבי אליעזר פאפו⁴, שמעלת אמירת תהלים גבוהה עד מאוד, אבל אם באותו הזמן יכול האדם ללמוד תורה בעיון, לפלפל בדברי תורה, אז יש כאן "ביטול תורה באיכות", וזו לשונו:

"תהלים גדולה מעלתם, וכבר מוהר"י אזולאי בספר 'יוסף תהלות' אסף איש טהור כמה מעלות טובות נאמרו בלימוד התהלים ויצא עתק בקצר אמיץ.

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני תהלים א), שהתפלל דוד המלך עליו השלום שיהא לו שכר עליהם כעוסק בנגעים ואהלות... ואף שכתבו הפוסקים, שמי שיכול ללמד הלכות ופלפולים ועוסק בתהלים, חשוב בטול תורה לגבי דידה, מכל מקום ללמוד אותם פעם אחת בשבוע לא נאמר זה, ועת לכל חפץ".

תלמוד תורה דורש עמל ויגיעה, כל פרטיה ודקדוקיה של תורה חשובים וחביבים בעינינו, ולכן אנחנו הופכים כל אבן של תורה ומבקשים לדעת מה המשמעות המדויקת.

הטעות של הפדגוגים המתנשאים

הגמרא במסכת ברכות⁵ דורשת את הפסוק במשלי ואומרת:

³ ראה שו"ת בית אפרים (אורח חיים סימן סח) ורש"ש על מסכת מגילה (ג ע"א). ועיין נפש החיים לגר"ח מוולוז'ין (שער ד, ריש פרק ב) שכתב: "אמרו רבותינו ז"ל במדרש (שוחר טוב), שביקש דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך, שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאילו היה עוסק בנגעים ואהלות, הרי שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים" וכו'. וראה באריכות במועדים זמנים של הרב משה שטרנבוך (ח"ב סימן קסט).

⁴ הרב אליעזר פאפו (סרייבו שבבוסניה), תקמ"ו-תקפ"ח - פוסק ומקובל. שימש כרב הקהילה הספרדית של סיליסטרה שבבולגריה. תקופה מסוימת עמד גם בראש הקהילה הספרדית בבירת ולאכיה, בוקרשט. שמו התפרסם בזכות ספרו "פלא יועץ" הבנוי מפרקים קצרים המסודרים לפי סדר האלפבית. למד בישיבות בעיר הולדתו ורכש בקיאות רבה בתורה. בעיר הולדתו, סרייבו, כתב גם את ספרו הראשון "חודש האביב". אחרי שהתחתן עבר לגור בסיליסטרה, והיה לראש הקהילה היהודית המקומית. מאוחר יותר הגיע לבוקרשט וניהל ואירגן שם מחדש את קהילת היהודים הספרדים בעיר. כעבור זמן קצר חזר לסיליסטרה. על הנהגותיו בקודש כתב בנו: "הפליא לענות בצום נפשו, ומלקות בכל לילה ולילה שאומרים בהם תחנונים. שק ואפר וחרולים וטבילות... וטבילת שלגים...".

⁵ ברכות סג ע"ב.

"אמרי דבי רבי ינאי: מאי דכתיב 'כי מיץ חלב יוציא חמאה...' (משלי ל, לג), במי אתה מוצא חמאה של תורה - במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה".

'חמאה של תורה' זה החלק המובחר שבלומדי התורה, אותם שראויים לצאת להוראה. מי שמקיא את תענוגי הילדות ומשבר את תאוותיו כדי לעמול בתורה, זוכה לעלות בתורה.

מין הרב קוק בספרו "עין אייה"⁶ מבאר את דרשת חז"ל, ומלמדנו יסוד חינוכי בעל חשיבות רבה. אומר הרב: "רבים הם הפדגוגים המתנשאים להביא דרכים להקל את עול הלימוד, וחושבים שיביאו ברכה לעולם בהקנותם את הידיעות והלימודים התוריים באופן קל, שלא יצטרך האדם להיות עמל בהם.

תועלת הדבר אינה אלא מתעה, כי הידיעות לא תמדדנה על פי כמותם כי אם על פי איכותם, על פי עומק ההבנה וחרירות השימוש בהם לכל חפץ. ביותר לימודי התורה על פי גודל הרושם שפועלים על הלומד, לענין התכונה של המוסר המעשים הטובים ויראת ה' הטהורה. ובזאת יהיה מועיל רק הלימוד שאינו בא בדרכים קלים ונוחים לקלוט, כי על ידי היגיעה ועבודה שכלית, מתעלה האדם למידות נעלות, ולהיות נוטה אל השכל ואל כל דברי קודש באהבה וחפץ לב, והלימוד פועל עליו להיות כולו נתון ומסור ללימודיו. על כן תצא מהלימוד שעל ידי היגיעה דווקא עומק ההבנה והידיעה הברורה עם הפעולה הרצויה לעבודת ה' ויראתו וכל טהרת המידות.

אבל הלימודים הנכנסים באופן קל, בלא יגיעה ועבודה כבירה, ישארו לעולם שטחיים וקפואים עומדים מחוץ לנפשו של אדם הפנימית, ופועלים מעט על מעשיו ועל יצרי לבבו.

על כן 'חמאה של תורה', הברור והמובחר שבה, העיקרי, המחזור בעומק רעיון ושום שכל והמרבה אומץ הנפש ביראת ה' ודרכי קודש, במי תמצא? רק במי שנתגדל על עבודת התורה בעמל, וקנה אותה בדרכים כבוסים שעל ידי יגיעה ועבודה רבה, שעמדו לו להתרחק מן הילדות וכל געגועיה, לבלתי קנותם בדרך שעשועי ילדים, כי אם מקיא חלב שינק משדי אמו עליה, על ידי רוב עמל ויגיעה, יהיה לו המזון הקל והנוח למורת רוח. וכמו שיקוץ הגדול בהמזון של היונק, עם כל קלות עיכולו ומהירות השגתו, כן יקוץ המתרגל ביגיעה ועבודת עיון, ששמח בזה והוא כל תענוגו ומשוש נפשו, בלימודים הנקנים כולם על ידי דרכים קלים, אבל עם זה הם מחוסרים עומק וכוח רושם חזק בנפש".

יש פדגוגים רבים, בעלי הוראה, שמשקיעים מחשבה רבה כדי להנגיש את הלימוד ולהקל מעל התלמידים, והם בטוחים שבזה הם חוסכים מאמץ ומביאים ברכה גדולה לעולם, אבל האמת היא שהתפקיד של הפדגוגיה הוא למצוא כלים שיוסיפו עוד ועוד עומק ויכשירו את התלמידים לעמל ויגיעה, רק כשאדם מעמיק ועמל על הדבר הוא מסוגל לרדת לשורשו ולהבין אותו לאשורו.

התורה מתקיימת במי שמקיא חלב שינק משדי אמו, תינוק שעובר את גיל היניקה וממשיך לינוק משדי אמו, זה חיסרון. המצב הנורמלי הוא מצב בו התינוק רואה את האחים הגדולים שלו אוכלים ובשלב מסוים גם הוא רוצה לאכול אוכל של גדולים. יש לו כבר שיניים, הוא רוצה ללעוס ולהינות מהטעם והמגוון. בדומה לזה, גם התלמיד צריך לעבור בשלב מסוים מחלב אם לאוכל של גדולים, מלימוד מונגש ללימוד שדורש עמל ויגיעה, ודווקא מתוך היגיעה הגדולה יוכל להגיע למתיקות התורה.

היום ישנה תרבות שלמה שהתפתחה מסביב לאוכל, אנשים משקיעים שעות אינספור ומוצאים מכיסם כסף רב כדי שהאוכל שמוגש לפניהם יהיה ראוי לשמו. משקיעים מחשבה רבה בצורת ההגשה, בסוגי

⁶ עין אייה ברכות ח"ב אות שדמ.

התיבולים ובעיצוב השולחן, בבחינת "טוב מראה עינים מהלך נפש"⁷. זו תרבות שלמה שדורשת התבוננות. עלינו להעתיק את אותה השקעה מאומצת לעולמה של תורה ולהתפאר באותה מידה בכל אות של תורה, בכל פסוק ובכל הבנה חדשה.

למה שמחים בל"ג בעומר?

השבוע חל ל"ג בעומר. ביום זה מרבים קצת בשמחה⁸, והובאו לכך מספר טעמים:

טעם אחד הוא, משום שתלמידי רבי עקיבא פסקו מלמות באותו היום⁹.

וטעם נוסף הוא, על חמשת התלמידים שהוסיף רבי עקיבא ביום זה ולא מתו¹⁰.

הגמרא במסכת יבמות¹¹ אומרת:

"שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולם מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה; והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה".

בל"ג בעומר זכה רבי עקיבא לראות את הניצנים הראשונים של העמדת התורה מחדש. רבי עקיבא היה עמוד התורה והיגיעה.

הגמרא במנחות¹² אומרת:

"בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: ריבוננו של עולם, מי מעכב על ידך?".

הכתרים שקשר הקב"ה בראשי האותיות אלה התגים שקושרים הסופרים בראשי האותיות בד"ק חי"ה ושעטנ"ז ג"ץ. "בד"ק חי"ה" - אלו שש האותיות המעוטרות בתג אחד בראשן בספרי תורה, תפילין ומזוזות, ו"שעטנ"ז ג"ץ" - אלו שבע האותיות המעוטרות בשלושה תגים בראשן. משה רבנו ראה כיצד ריבוננו של עולם קושר כתרים לאותיות ותמה לשם מה נועדו תגים אלה.

"אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות".

בעוד כמה דורות עתיד לעמוד יהודי בשם עקיבא בן יוסף, והוא לא יוותר על שום תג שבתורה, על כל תג ותג הוא ידרוש תילי תילים של הלכות. רבי עקיבא לא הניח שום פינה בתורה שלא עסק בה, הוא שם לב לפרטים הקטנים ביותר.

⁷ קהלת ו, ט.

⁸ ראה מאירי יבמות סב ע"ב; מנהגי מהרי"ל במנהגי הימים שבין פסח לשבועות; דרכי משה שולחן ערוך אורח חיים סימן תצג, אות א.

⁹ מאירי שם ומנהגי מהרי"ל שם.

¹⁰ ראה פרי חדש שולחן ערוך אורח חיים סימן תצג, אות ב.

¹¹ יבמות סב ע"ב.

¹² מנחות כט ע"ב.

הגמרא בסנהדרין אומרת¹³, שמשנה שלא מוזכר בה החכם ששנה אותה, מיוחסת לרבי מאיר, "סתם משנה - רבי מאיר". ובדומה לזה: "סתם תוספתא - רבי נחמיה. סתם ספרא (מדרשי ההלכה על ספר ויקרא) - רבי יהודה. סתם ספרי (מדרשי ההלכה על ספר במדבר ודברים) - רבי שמעון". ומסיימת הגמרא: "וכלהו אליבא דרבי עקיבא", כל החכמים שמנינו היו תלמידי רבי עקיבא וממנו למדו את מה שאמרו. רבי עקיבא הוא השורש של כל התורה, וכל אחד מהתנאים המוזכרים זכה ליטול חלק בתורתו של רבי עקיבא, לכן בסופו של דבר "כולהו סתימתאה אליבא דרבי עקיבא", כולם יונקים מתורתו של רבי עקיבא.

לשמוע בקול ה' זה להיות עמלים בתורה

נשוב לדברי רש"י שבהם פתחנו. לפעמים אנחנו נתקלים באנשים שגדלו בתוך מסגרות חינוכיות רציניות וטובות, והיום הם נמנים בין נושאי הדגל של מרימי קול הזעקה נגד התורה. קשה להבין כיצד אנשים שהיו בפנים, מסוגלים לפתח נוגדנים כאלה כלפי הבור שממנו הם שתו.

על שאלה זו משיב רש"י:

"אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו', הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה".

היינו חושבים שמי שמקיים מצוות באדיקות ושומר על קלה כחמורה, מובטח לו שכר מלא, והנה רש"י מחדש, שיכולה להיות מציאות שבה יהודי מקפיד על קלה כחמורה, ואף על פי כן איננו שומע בקול ה', כי לשמוע בקול ה', זה 'להיות עמלים בתורה'. מי ששומר מצוות ומוותר על העמל, עלול להגיע למצב שהוא מכיר את ריבונו של עולם, ומורד בו.

מדובר בתהליך הדרגתי, כמבואר בהמשך דברי רש"י¹⁴:

"ואם בחקתי תמאסו - מואס באחרים העושים.

משפטי תגעל נפשכם - שונא החכמים.

לבלתי עשות - מונע את אחרים מעשות.

את כל מצותי - כופר המצוות שלא צויתים...

להפרכם את בריתי - כופר בעיקר.

הרי שבע עבירות, הראשונה גורת השניה, וכן עד השביעית, ואלו הן:

לא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר".

תלמיד שעבודת ה' שלו לא מושתתת על עמל ויגיעה, עלול למאוס באחרים שמקיימים את מצוות ה', ומתוך כך להגיע לידי שנאה, מניעת אחרים מקיום מצוות, וכפירה בעיקר.

התוצאה של החטא העיוני היא בגידה מעשית

מכאן אנו מגיעים לדבריו הנפלאים של רבי שמשון בן רפאל הירש¹⁵, הרש"ר הירש¹⁶:

¹³ סנהדרין פ"א ע"א.

¹⁴ רש"י ויקרא כו, טו.

"מסתבר אפוא, ש'ואם לא תשמעו לי' האמור כאן מתאר את חוסר ההקשבה והאזנה לדבר ה'. ולמדנו מכאן, שתחילת הבגידה מתבטאת בכך, שאין לומדים את מצוות ה' ומזניחים את ידיעת התורה. וכך פירשו גם בתורת כהנים כאן.

לפי זה, התוצאה של החטא העיוני היא הבגידה המעשית 'לא תעשו' וגו'. 'כל שאינו למד אינו עושה' (תורת כהנים).

'ואם בחקתי תמאסו - הבגידה מגיעה לשלב חדש: מי שחדל להכיר ולהבין את המצוות, ומי שפנה להן עורף בחייו המעשיים, עדיין יאשים את עצמו על בגידתו; וברצותו להצטדק בפני עצמו יתרגם את הבגידה כהתקדמות, והוא ירגיל את עצמו לזלזל בשמירת המצוות ולראות בה שיטה שכבר אבד עליה כלח. שכן גם מי שאבדה לו ידיעת התורה, והתורה נעלמה גם מחייו המעשיים, אף הוא יגלה את התורה ואת כוחה בחייהם של הנאמנים לתורה בני זמנו. עצם הנאמנות של שומרי התורה למצוותיה היא קטרוג על הבוגד, וקטרוג זה יטריד אותו - עד שילמד לראות עצמו מעולה מהם ולזלזל בתורה ובשומריה.

דרכה של 'אסכולה' זו קלה בייחוד ביחס 'לחוקות'; כי הללו מגבילות את חייו החושניים, והן נראות לבוגד כמעצורים המנוונים את חייהם של שומרי המצוות. יותר מאשר בשאר כל המצוות הרי השפעתם המקדשת של החוקים נודעת רק למקיימיהם; ומי שסבור ש'השתחרר מכסל כבליהם', קל לו להתנשא בזלזול על מקיימיהם. עזיבת התורה, שהחלה באי-ידיעה, הגיעה לשלב של זלזול במקיימיה: 'כל שאינו למד ואינו עושה סוף שהוא מואס באחרים' (תורת כהנים)".

ההקשבה לדבר ה' צריכה להיות אבסולוטית-מוחלטת. אדם שמקשיב ושומע, הוא גם מפנים ומזדהה, וממילא הוא גם מקיים. הקשבה דורשת ענווה, אנו מצווים להקשיב להוויה ולמציאות, זו תכונה יסודית שנדרשת מכל עובד ה', כי כשאין הקשבה אדם מגיע לתסכולים ומרגיש רגשי אשם, הוא לא מקשיב כראוי ולא מבין כראוי, וכדי להיפרד מתחושת האשמה, הוא מתחיל לפתח תאוריות ואידיאולוגיות שמאפשרות לו לוותר על העמל.

אין לו סבלנות להקשיב לפרטי הלכות שבת ולהבין אותם לעומקם, אז מתעוררות אצלו שאלות כמו: איך

¹⁵ הרב שמשון בן רפאל הירש (רש"ר הירש) (גרמניה), התקס"ח-התרמ"ט - מהבולטים שבמנהיגי היהדות באירופה ומחשובי פרשני המקרא האחרונים. אבי שיטת "תורה עם דרך ארץ". בילדותו למד תורה מפי סבו ואביו. בהמשך אחת מהדמויות שהשפיעו עליו מאוד, היה הרב יצחק ברנייס, רבה של המבורג. בגיל עשרים נסע אל ישיבתו של רבי יעקב עטלינגר, בעל ה"ערוך לנר", ולאחר שנתיים וחצי בלבד של לימודים קיבל ממנו היתר הוראה. עם פרישת רבה של דוכסות אולדנבורג, נתמנה הרש"ר הירש בהמלצתו למחליפו והוא רק בן עשרים ושתיים. בתקופה זו התפלמס בחריפות עם מנהיגים רפורמים, וכן עם שונאי תנ"ך נוצריים, וחיבר את ספרו "חורב" על הסברת טעמי המצוות ומיון לסוגיהן. קודם לכן פרסם חוברת בשם "אגרות צפון". בשנת התר"א מונה לרבם של שני המחוזות המערביים של ממלכת הנובר, אוריך ואוסנאבריק, ועבר להתגורר באמדה. שם המשיך בפעילותו הפולמוסית נגד הרפורמה תחת הסיסמה "האמת מתקיימת. השקר לא מתקיים", וכן הרבה לעסוק בחינוך ובגמילות חסדים. כעבור שש שנים נקרא לכהן כרבה הראשי של מורביה, משרה שלא היתה לה מקבילה באירופה מבחינת הסמכויות שניתנו לנושא בה. ממוקם מושבו בניקלשבורג היה אחראי על חמישים ושתיים קהילות. בשנת התרי"א החליט לנטוש רבנות חשובה זו לטובת קהילת פרנקפורט, שם הקים בית ספר תיכון בו שולבו לימודי חול ולימודי קודש - "תורה עם דרך ארץ". בפרנקפורט חיבר הרב הירש את פירושו לתורה, לסידור התפילה ולספר תהלים. בתקופה זו עמד בראש המערכה להפרדת הקהילה האורתודוקסית מהקהילה הכללית, שנטתה לרפורמיות. הרב הירש התנגד נחרצות לראשוני חבית ציון ולרעיון החדש של הלאומיות היהודית כמטרה לגאולת העם, אף בצביונה הדתי.

¹⁶ רש"ר הירש ויקרא כו, יד.

יכול להיות שהקב"ה אוסר עלינו להרים את המתג של החשמל בשבת, הרי זו פעולה כל כך פשוטה, קשה לקרוא לזה מלאכה! גם להניע רכב בעידן המודרני זה לא משהו שדורש מאמץ! בימי קדם, כדי להדליק אש היה צריך לקחת שתי אבנים ולהכות אחת בחברתה עד שיצא ניצוץ של אש. באותם ימים נדרש עמל, ולכן הוטל איסור, אבל היום עלינו לצעוד צעד אחד קדימה ולהתאים את עצמינו לקידמה, אסור לנו להישאר פרימיטיביים וחשוכים...

מי שמעיין במאמרו של הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך, ורואה את השקלא וטריא שלו בנוגע לחידושי הטכנולוגיה של העידן המודרני, ומי שקורא את המאמרים של מכון "צומת", מגלה את עוצמת החיים שמתגלה בכל פרטי ההלכות. ריבוננו של עולם נמצא אתנו לא רק במאה העשרים אלא גם באלף הבא. מושגים רוחניים שלא הצלחנו להבין בכל הדורות, מקבלים היום משמעות חדשה עם התפתחות המדע. המושג 'השגחה פרטית' הוא מושג רוחני שמשמעותו הפשוטה היא, שהקב"ה משגיח עלינו בכל מקום שבו אנחנו נמצאים. בדור שלנו, יש מעבידים שמסוגלים בעזרת האמצעים הטכנולוגיים של היום לשלוט במאות עובדים ולדעת בכל רגע נתון היכן כל אחד מהם ממוקם. ההתפתחות המדעית מעמיקה את אמונתנו ומאפשרת לנו להגיע לרבדים עמוקים יותר של אמונה ועבודת ה'.

אדם שבגד בתורה, כשהוא רואה יהודי שומר תורה ומצוות, זה מזכיר לו את חולשותיו, ולכן, כדי להרגיש טוב יותר עם עצמו, הוא מפתח גישה של זלזול, ומעורר שאלות כמו: מה הבעיה באכילת בשר עם חלב? מעניין לציין, שהרבה פעמים דווקא אותם שמטפחים מאוד את חוק "כבוד האדם וחירותו", הם אלה שמדברים בזלזול על שומרי תורה ומצוות.

"ואם את משפטי תגלע נפשכם" - **הבגידה מגיעה לשלב חדש**: אין הבוגדים מסוגלים להתרומם להשקפה, ששכנוע פנימי טהור ודביקות נלהבת בה' ובתורתו - הם שהולידו את הנאמנות לתורה; והרי הם מבקשים סיבות חיצוניות כדי לפתור את החידה. הם מוצאים אותן במוסדות החיים היהודיים החברתיים; כי הללו מושתתים בכל מקום על ידיעת התורה ועל קיום מצוותיה; הם שיצרו חיי משפחה וקהילה - ולשעבר גם חיי מדינה - שהפכו את ידיעת התורה ואת שמירתה למשימה עליונה של כל שכבות העם. אותם מוסדות יהודיים חברתיים - ובייחוד החכמים העומדים בראשם - הם שנואי נפשם של הבוגדים, ובהם הם רואים את כל 'אסון' שבטם. הזלזול באחיהם הנאמנים לתורה הופך לשנאה לראשי מוסדותיה. 'כל שאינו למד ואינו עושה ומואס אחרים, סוף שהוא שונא את החכמים' (תורת כהנים):

'בלבתי עשות את כל מצותי' - **הבגידה מגיעה לשלב חדש**: עד כה רק התנכרו לתורה בחייהם, זלזלו במקיימה ושנאו את חכמיה. אך אין הם נעצרים בכך, אלא הם נעשים קנאים רודפים כל מקום שמוצאים הזדמנות לכך. מה שאיננו נכבד בעיניהם, אל ימצא לו מכבדים בשום מקום; מה שאיננו מקויים על ידיהם, אל יקויים גם בידי אחרים. הם מכריזים מלחמה על התורה ומשבשים את קיומה בכל מקום ודרך שאפשר. מובן שהם מאמינים רק בניצחון; והרי הם משלים את עצמם, שהם פועלים לטובת האנושות - ומלחמתם בתורה איננה מלחמה בה' וציווייו. אכן התורה שהם נלחמים בה, איננה בעיניהם מעשה ה'; ההתגלות היא להם מיתוס, משה והנביאים בדאים, ומוסרי התורה מסיני רמאים מרומים. תכלית רדיפותיהם הקנאיות היא 'בלבתי עשות את כל מצותי'."

לא פעם אנחנו נתקלים בנוגדנים שמתעוררים לחיים בנקודות מפגש שונות של הציבור הכללי עם היהדות. כשאישה שאינה שומרת תורה ומצוות פונה לרבנות לפתוח תיק, קורה שהיא מזדקקת על הסכום שנגבה ממנה לצורך פתיחת התיק. כשהולכים למשרד הפנים משלמים פי שניים, וכשהולכים למשרד התחבורה משלמים פי שלושה, אבל כשזה נוגע לענייני דת, פתאום זה הופך להיות בלתי מוצדק ובלתי מוסרי...

טענות בסגנון זה ניתן לשמוע גם בנוגע להכשרים. יש אנשים שכואבת להם חתימת הכשרות של הרבנות,

אז הם מעלים טענות מופרכות ומסבירים כיצד כל בעיית יוקר המחיה היתה יכולה להיפתר אם מנגנוני הכשרויות לא היו בתמונה.

"רצונם למנוע את קיום המצוות; ומכאן, שמצוות אלה אינן בעיניהן 'מצות'. וכך תיארנו בתורת כהנים את ההתקדמות הכפולה של הבגידה: 'כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים, סוף אינו מניח לאחרים לעשות... כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא את החכמים ואינו מניח לאחרים לעשות, סוף שהוא כופר במצות שנאמרו מסיני'.

אולם אין הבגידה נעצרת בכך. עדיין יש לעשות את הצעד האחרון: 'להפרכם את ברית'; על הבוגד לנתק את הנמה האחרונה, הקושרת אותו עם ברית ה', ולדברי תורת כהנים, הצעד הזה הוא כפירה בעיקר, כפירה במציאות ה'; והיורד במדרון התלול של הבגידה, על כורחו ייכשל גם כישלון אחרון זה. כל עוד המחשבה על ה' היא בליבו, כל עוד הוא הוגה במציאות ה' - ולו רק כמסתפק - ישקול גם את האפשרות של התגלות ה'; וקול מצפונו המאשים אותו לא יידום ולא ישקוט. רק אם חָשַׁךְ האור בקרבו, וכבה הניצוץ האחרון המעמעם בליבו, רק אם ניתקה הנמה האחרונה הקושרת אותו לברית ה' - רק אז ימצא מרגוע לנפשו; ובבקשו אותו מרגוע מדומה, הוא ידרוך ברגל גאוה על ניצוץ אחרון זה וינתק ביד חצופה נימה אחרונה זו: 'כל שיש בו כל המידות הללו, סוף שהוא כופר בעיקר' (תורת כהנים)".

חינוך מתחיל בהקשבה

חינוך מתחיל בהקשבה. בגיל הצעיר הילד מבקש מהוריו לספר לו עוד סיפור ועוד סיפור, והוא יושב ומקשיב, הוא לומד מכל תנועה והברה, מהאינטונציה ומשפת הגוף, וחווה את החוויה בעוצמה רבה. הילד רוצה להקשיב עוד ועוד, יש לו ענוה וטהרה והוא מלא ברצונות ושאיופות. הורים שמעניקים לילדיהם חוויית הקשבה נעימה, אז תכונת ההקשבה מלווה את ילדיהם גם בבגרותם. אדם שמפתח את תכונת ההקשבה שלו, כל עולמו משתנה, היחס שלו לתורה ויראת שמים מגיע ממקום של ענוה וקבלה, היחס הבין אישי שלו - בין אדם לחברו, בינו לבין אשתו וילדיו, ועוד. אבל אדם שתכונת ההקשבה נעדרת ממנו, אז הוא לא מקשיב לדבר ה', הוא לא מקשיב לאשתו, הוא לא מקשיב לילדיו ולחבריו, והוא לא מקשיב לשום דבר מכל מה שסובב אותו, הוא חי בתוך בועה. הוא בטוח שהוא בעצמו גדול מכל הקשבה, ומתוך כך הוא מגיע להתרסקות מוחלטת של הערכים החשובים והקיומיים ביותר של האדם.

האדם נקרא 'מְדַבֵּר', כך מדרגים הפילוסופים היוונים את מדרגת האדם בבריאה. הדרגה הנמוכה ביותר היא ה'דומם', מעליה ה'צומח' ואחרי כך ה'חי', ומעל כל אלה נמצא האדם ה'מדבר'. התכונה שמבדילה בין מדרגת האדם למדרגת בעלי החיים היא הדיבור, "וְיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה"¹⁷ - "והיה האדם לרוח ממללא"¹⁸. אם אין אנשים שיודעים להקשיב, אין כל כך ערך בזה שאנשים מדברים. כוח הדיבור בטהרתו כולל בתוכו גם את כוח ההקשבה ואת מידת הענוה, והקשבה אמיתית מביאה לידי עמל. כשסוגיה מתלבנת בחבורה, נוצרת דינמיקה של דיבור והקשבה, וניתן להגיע לעוד ועוד עומקים.

בנין התורה נבנה על ידי עמל והקשבה של תורה

אנחנו נמצאים בימי העומר, ימים שמתו בהם עשרים וארבע אלף תלמידיו של רבי עקיבא על שלא נהגו

¹⁷ בראשית ב, ז.

¹⁸ תרגום אונקלוס שם.

כבוד זה בזה¹⁹ והיתה עיניהם צרה זה לזה²⁰. בימים אלה אנחנו נוהגים מנהגי אבלות על מות תלמידי רבי עקיבא, ומפסיקים את מנהגי האבלות בל"ג בעומר, שבו נסמכו חמשת תלמידיו ויכלו להורות לאחרים²¹. מסורת העברת התורה לא פסקה, ובחסדי ה' נמצאו חמישה תלמידים ראויים להוראה שניתן להטיל על כתפיהם את המשימה הנכבדה.

מדמותו של רבי שמעון בר יוחאי ניתן ללמוד מה מקומו של העמל בעבודת ה', רשב"י היה מחשובי תלמידיו של רבי עקיבא ולמד אצלו במשך שלוש עשרה שנה²². גם כשרבי עקיבא נחבש בבית האסורים לא משה ידו של רבי שמעון מיד רבו²³. מאוחר יותר טענו כנגדו שדיבר נגד המלכות ורצו להרגו, לכן נאלץ לברוח יחד עם בנו רבי אלעזר למערה, בה ישבו ועסקו בתורה. במשך שתיים עשרה שנה היו מכונסים במערה ועוסקים בלימוד והקשבה, הם עסקו בפרטי הפרטים של התורה וברזי רזיה, וכשיצאו וראו אנשים מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, לא יכלו לשאת זאת בנפשם וכל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף.

וכיון שיצאה בת קול ואמרה: להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתם ושהו בה שנה נוספת²⁴. בנין התורה נבנה על ידי עמל והקשבה של תורה.

¹⁹ ראה יבמות סב ע"ב.

²⁰ ראה בראשית רבה סא, ג.

²¹ ראה סנהדרין יד ע"א.

²² ראה ויקרא רבה כא, ח.

²³ ראה פסחים קיב ע"א.

²⁴ ראה שבת לג ע"ב.